

REFERENCES:

1. Paladiychuk, O.Yu. (2015). The importance of forensic expertise in the resolution of criminal proceedings. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya PRAVO*, 34(3), 87-89 [in Ukrainian].
2. Gongalo, S. J. (2013). *Forensic technical forensic examination of documents: current research opportunities and development prospects*. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. *On Approval of the Regulations on Expert Qualification Commissions and Certification of Judicial Experts*. (2015). Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 301/5 from 3rd March 2015. *Ofitsynyy visnyk Ukrayiny*, 17, 468 [in Ukrainian].
4. Toporova, M.V. (2014). *Forensic examination of the establishment of the relative prescription of the details of documents*. Candidate's thesis. Moscow [in Russian].
5. Goncharenko, V. G. (1993). *Expertise in case law: study. manual*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Volokhova, O.V., Egorov, N.N., Zhizhina, M.V. (2011). *Forensics: a textbook*. E.P. Ishchenko (Ed.). Moscow: «Prospekt» [in Russian].
7. Rodyukova, O. S, Shovkova, G. V. (2018). The issue of the need to establish the fact of third-party aggressive action on documents. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, 63, 377-384 [in Ukrainian].
8. The method of determining the absolute age of documents. (2001). *Reyestr metodyk provedennya sudovykh ekspertyz*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Methods for detecting changes in the chemical composition of dyes of substances over time. (2015). *Reyestr metodyk provedennya sudovykh ekspertyz*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Golovchenko, L. M., Lozovy, A.I., Simakova-Efremyan, E.B. et al. (2016). *Basics of Forensic Science: A study guide for professionals who intend to obtain or confirm a forensic expert's qualification*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. Korukhov, Yu.G., Mailis, N.P., Orlova, V.F. (2003). *Forensic Diagnostic Diagnostics: A Toolkit*. Moskva: RFTSSE [in Russian].
12. Shcherbakovsky, M.G. (2016). Typical tasks of forensic research. *Pravo i Bezpeka*, 4 (63), 6-11 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 1.10.2019

УДК 347.961.4:340.113

Красногор В.О.,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена виявленню та характеристиці суб'єктів забезпечення нотаріальної таємниці. Аналіз суб'єктів нотаріальної діяльності свідчить про широке коло осіб на яких покладається обов'язок дотримання та забезпечення нотаріальної таємниці. Автор зазначає, що додержання таємниці нотаріальних дій полягає в тому, що нотаріальні дії необхідно виконувати лише в присутності зацікавленої особи (або осіб), і лише в разі необхідності – у присутності тих, хто їм допомагає (представників, перекладачів, громадян, які підписують документи за хворих чи неписьменних, та інших осіб). До суб'єктів нотаріального процесу належать нотаріальні органи й особи, що беруть участь у здійсненні нотаріальних дій. Вказаний обов'язок покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси). Аналіз законодавства говорить про значно ширше коло суб'єктів, яким заборонено розголошувати інформацію, що є предметом нотаріальної таємниці. Зокрема, до таких осіб відноситься також помічник нотаріуса, консультант, секретар, діловод нотаріуса, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія не вчинялась.

Здійснено аналіз повноважень та обов'язків, які покладені на суб'єктів, щодо забезпечення нотаріальної таємниці. Автор підкреслює, що на сьогодні є доволі дискусійне питання щодо відповідності вимог, які висуваються до посадової особи місцевого самоврядування для отримання права вчиняти нотаріальні дії. Зроблено висновок, щодо обставин за яких суб'єкт автоматично наділяється обов'язком збереження нотаріальної таємниці.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальна таємниця, нотаріальна діяльність, адміністративно-правове регулювання; суб'єкти забезпечення нотаріальної таємниці.

Krasnogor V. SUBJECTS OF NOTARIAL SECRET IN UKRAINE

The article is devoted to the identification and characterization of subjects of notarial secrecy. The analysis of the subjects of notarial activity testifies to the wide range of persons who are charged with the duty to observe and maintain notarial secrecy. The author notes that keeping the secrecy of notarial acts is that notarial acts should be performed only in the presence of the interested person (or persons), and only if necessary - in the presence of those who assist them (representatives, translators, signatory citizens). sick or illiterate, and others). The subjects of the notarial process include notarial bodies and persons involved in notarial activities. This obligation rests with notaries working in public notary offices, public notarial archives (state notaries) or engaged in private notarial activities (private notaries). The analysis of the legislation speaks of a much wider range of subjects who are forbidden to divulge information that is subject to notarial secrecy. In particular, such persons include a notary assistant, consultant, secretary, notary clerk, even if their activities are limited to providing legal assistance or reading documents and notarial acts have not been

taken.

An analysis of the powers and duties entrusted to the subjects to ensure notarial secrecy. The author emphasizes that today there is a rather debatable question about compliance with the requirements that are made to a local government official to obtain the right to perform notarial acts. It is concluded that, under the circumstances, the subject is automatically assigned the duty of notarial secrecy.

Key words: notary public, notarial secrecy, notarial activity, administrative regulation; entities providing notarial secrecy.

Постановка проблеми. Дотримання принципу збереження нотаріальної таємниці беззаперечно є обов'язком, принципом та елементом нотаріальної діяльності. Нотаріальний процес є різновидом правозастосовчої діяльності, що відбувається у формі нотаріальних процесуальних правовідносин, які складаються між нотаріусом (іншим нотаріальним органом) та іншими суб'єктами нотаріальної справи. Дотримання нотаріальної таємниці при вчиненні нотаріальної дії не зводиться лише до обов'язку нотаріуса, до якого звернулася особа. Аналіз законодавства говорить про значно ширше коло суб'єктів, яким заборонено розголошувати інформацію, що є предметом нотаріальної таємниці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обрана тема неодноразово була предметом дослідження ряду науковців, як окремо, так і в контексті аналізу інституту нотаріату в Україні в цілому. До таких можна віднести праці О.В.Красногор, Г.Ю.Гулевської, І.І.Когутич, В.Лазько, І.В.Левченко, М.М.Дякович, Ю.В.Желіховської, А.А.Ординської, О.І.Неліна, О.В.Девяткіної, Н.В.Партоленко, К.І.Чижмар, І.Святецької та інших.

Визначення кола суб'єктів, зобов'язаних дотримуватися нотаріальної таємниці викликає значний науковий та практичний інтерес, забезпечення належної реалізації їхніх процесуальних прав та обов'язків впливає на законність та обґрунтованість нотаріальної діяльності та унеможливує в подальшому виникнення підстав для його судового оспорювання. Малодослідженість інституту нотаріальної таємниці в науці та практиці, відсутність єдиного підходу до кола суб'єктів забезпечення нотаріальної таємниці зумовлює актуальність обраної тематики. Саме тому **метою** статті є виявлення та характеристика суб'єктів забезпечення нотаріальної таємниці та повноваження, якими вони наділені у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотримання принципу збереження нотаріальної таємниці беззаперечно є обов'язком особи, яка провадить нотаріальну діяльність – нотаріуса, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась, що прямо передбачено статтею 8 Закону України «Про нотаріат». Цей обов'язок покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1, с.171].

Законом не ставиться дотримання обов'язку збереження нотаріальної таємниці в залежності від виду нотаріальної діяльності, оскільки фактично поділ нотаріусів на державних та приватних обумовлений не характером їх обов'язків, а особливостями внутрішньої організації і фінансового забезпечення.

Положеннями Закону України «Про нотаріат» визначено, що документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу [2].

Державні нотаріуси вчиняють усі види нотаріальних дій, які визначені ст. 34 Закону України «Про нотаріат», як і приватні нотаріуси, а саме: 1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо); 2) вживають заходів щодо охорони спадкового майна; 3) видають свідоцтва про право на спадщину; 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя; 5) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів); 6) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися; 7) проводять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме; 8) видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса; 9-1) накладають заборону на відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації; 9-2) накладають заборону щодо відчуження грошових сум, які будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до частини четвертої статті 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий згідно з цим Законом; 10) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; 11) засвідчують справжність підпису на документах; 12) засвідчують вірність перекладу документів іншою мовою; 13) посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту; 14) посвідчують факт, що фізична особа є живою; 15) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці; 16) посвідчують час пред'явлення документів; 17) передають заяви фізичних і юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам; 18) приймають у депозит грошові суми та цінні папери; 19) вчиняють виконавчі написи; 20) вчиняють протести векселів; 21) вчиняють морські протести; 22) приймають на зберігання документи [2].

Таким чином, при вчиненні цих дій, як державні так і приватні нотаріуси повинні дотримуватися збереження нотаріальної таємниці та відповідно вчиняти певні дії направленні на збереження нотаріальної таємниці.

Міністерством юстиції України затверджене Положення про вимоги до робочого місця (контори), приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, приписи якого, зокрема, направлені на забезпечення дотримання нотаріальної таємниці при вчиненні нотаріальних дій [3].

Згідно п.7.1.1. Положення у приміщенні не можуть перебувати, здійснювати професійну діяльність особи, діяльність яких не пов'язана з учиненням нотаріальних дій чи наданням додаткових послуг правового чи технічного характеру, пов'язаних з ними, крім осіб, які за договорами (угодами, контрактами) з приватним нотаріусом виконують роботи із забезпечення діяльності приватного нотаріуса (установлення та обслуговування оргтехніки, охоронного обладнання тощо).

Додержання таємниці нотаріальних дій полягає в тому, що нотаріальні дії необхідно виконувати лише в присутності зацікавленої особи (або осіб), і лише в разі необхідності – у присутності тих, хто їм допомагає (представників, перекладачів, громадян, які підписують документи за хворих чи неписьменних, та інших осіб). Ніхто зі сторонніх осіб не має права спостерігати за ходом нотаріальної процедури. Цю вимогу нотаріус зобов'язаний виконувати незалежно від того, чи здійснює він нотаріальну дію в приміщенні контори або ж за її межами. Відповідно, учасники нотаріального процесу мають право наполягати на створенні умов, що виключатимуть розголошення відомостей, які вони збираються тримати в секреті [4, с.126].

Підтримуючи думку І. Святецької, слід підкреслити, що у своїй роботі нотаріус має утримуватися від вчинення дій, що можуть бути використані для завдання шкоди його професійній діяльності або підриву довіри і престижу цієї професії в суспільстві. На нотаріуса покладається не тільки юридична відповідальність перед державою за виконання покладених на нього публічних повноважень, але й моральна відповідальність перед суспільством за свої дії та поведінку. У самій присязі нотаріуса, яку проголошують особи, яким уперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, зазначено, що особа присягається виконувати обов'язки нотаріуса чесно й сумлінно, згідно із законом і совістю, поважати права й законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса [5, с.3].

Крім того, у п.4 Правил професійної етики нотаріусів України передбачено, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між нотаріусом та фізичними і юридичними особами. Збереження конфіденційності будь-якої інформації, отриманої нотаріусом від фізичних і юридичних осіб, а також про них або інших осіб у процесі здійснення нотаріальної діяльності, є правом нотаріуса у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком - щодо фізичних та юридичних осіб і тих осіб, кого ця інформація стосується.

Довідки про вчинені нотаріальні дії та копії документів, що зберігаються у нотаріуса, видаються нотаріусом виключно фізичним та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких учинилися нотаріальні дії. Лише у разі смерті особи чи визнання її померлою такі довідки видаються спадкоємцям померлого.

Аналізуючи Закон України «Про нотаріат», слід підкреслити, що нотаріус не єдина особа на яку покладено обов'язок збереження нотаріальної таємниці.

Зокрема, до таких осіб відноситься також *помічник нотаріуса*. Це пов'язано з тим, що законодавцем визначено можливість за дорученням здійснювати певний обсяг дій, які так чи інакше призводять до отримання помічником доступу до інформації, що є предметом нотаріальної таємниці.

Так, помічник нотаріуса може брати участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складати проекти правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів. Також вносити записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, вести діловодство та архів нотаріуса, готувати та надсилати за дорученням нотаріуса запити до підприємств, установ і організацій щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконувати іншу допоміжну і технічну роботу.

Разом з тим, згідно п.2 ч.1 статті 10 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» на нотаріусів як спеціальних суб'єктів покладено функції державних реєстраторів відповідних прав [6]. Та слід припустити, що у більшості випадків такі функції виконує не лише нотаріус, але і його помічник, звичайно, за згоди нотаріуса.

При укладенні нотаріусом договору на забезпечення технічної підтримки користування Єдиними та Державними реєстрами, створення та забезпечення функціонування яких належить до компетенції Міністерства юстиції України, за клопотанням нотаріуса таке забезпечення з ідентифікатором доступу до реєстрів надається й його помічнику [7]. Зокрема нотаріусу та помічнику нотаріуса надається по одному особистому та посиленому сертифікату ключа. Таким чином нотаріус проявляє довіру та підтверджує належну кваліфікацію помічника надаючи йому право працювати з реєстрами та тим самим у помічника посилюється обсяг інформації яка підпадає під обов'язок збереження нотаріальної таємниці.

Крім помічника, слід також віднести до осіб зобов'язаних зберігати нотаріальну таємницю віднести *консультанта, секретаря, діловода нотаріуса*, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія не вчинялась.

Згідно п. 7.5.2 згаданого вище Положення для роботи з документами особи, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правового чи трудового договору і які є технічним персоналом, та помічники повинні перебувати у відокремленій, належно пристосованій до умов роботи та дотримання нотаріальної таємниці кімнаті [3].

Разом з тим, законодавцем виокремлюються й інші особи, які наділені правом вчиняти нотаріальні дії та,

відповідно, яких можна віднести до суб'єктів збереження нотаріальної таємниці.

Серед науковців існує такий термін як «квазинотаріат» або «органи квазинотаріату». Так, наприклад, О. І. Нелін стверджує, початок квазинотаріату закладено Положенням про нотаріальну частину від 14.04.1866 р. Російської імперії, згідно з яким деякі нотаріальні функції виконували поліція, карантинна і військова влада, капітани морських суден, а за кордоном – консули [8, с.19].

У Радянській Україні, враховуючи обставини воєнного часу, квазинотаріат був збережений. Зокрема постановою РНК СРСР від 15 вересня 1942 року «Про порядок посвідчення довіреностей і заповітів військовослужбовців у воєнний час» заповіти військовослужбовців, які були посвідчені командуванням окремих військових частин (полків, ескадрилій, окремих батальйонів, дивізій та інших відповідних їм військовим частин) прирівнювалися до нотаріальних [8, с.20].

Сучасний стан квазинотаріату включає чотири групи осіб/органів уповноважених на вчинення нотаріальних дій.

Посадові особи органів місцевого самоврядування, які уповноважені вчиняти нотаріальні дії.

У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії, передбачені статтею 37 Закон України «Про нотаріат», вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування, які призначаються рішенням відповідного органу місцевого самоврядування, із покладенням на них цих функцій. Зазвичай такими особами є секретарі відповідних рад.

Відповідно до п.п. 5 п. б. ч. 1 ст. 38 Закону України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» вчинення нотаріальних дій з питань, віднесених законом до їхнього відання, реєстрація актів цивільного стану (за винятком виконавчих органів міських (крім міст обласного значення) рад) є делегованими повноваженнями виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян [9].

Так, зокрема згідно цієї статті у населених пунктах, де немає нотаріусів, уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії: 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна; 2) посвідчують заповіти (крім секретних); 3) видають дублікати посвідчених ними документів; 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; 5) засвідчують справжність підпису на документах.

При цьому, законодавцем встановлені кваліфікаційні вимоги до уповноважених посадових осіб органів місцевого самоврядування, які допускаються до вчинення таких нотаріальних дій, як видача свідоцтва про право на спадщину та видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя, а саме: така особа повинна мати вищу юридичну освіту; мати досвід роботи у галузі права не менше трьох років; пройти протягом року стажування у державній нотаріальній конторі або приватного нотаріуса та завершити навчання щодо роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують в системі Міністерства юстиції України.

На сьогодні є доволі дискусійне питання щодо відповідності вимог, які висуваються до посадової особи місцевого самоврядування для отримання права вчиняти нотаріальні дії. Метою законодавчих змін щодо вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування було створення перш за все доступного механізму отримання нотаріальних послуг для мешканців сільських територій. Проте, враховуючи вимоги, які висуваються для посадових осіб органів місцевого самоврядування для отримання права вчиняти нотаріальні дії, є підстава поміркувати, а навіщо проходити стажування, навчатися, мати вищу юридичну освіту тощо і не стати нотаріусом? [10].

Посадові особи консульських установ, які вчиняють нотаріальні дії.

Компетенція консульських установ України щодо вчинення нотаріальних дій визначена у статті 38 Закону України «Про нотаріат» [2] та налічує 16 видів нотаріальних дій. До того ж, законодавством України можуть бути передбачені й інші дії консульських установ України.

До нормативно-правових актів які регулюють порядок вчинення нотаріальних дій консульськими установами відносяться Закон України «Про нотаріат» [2], Цивільним кодексом України [11], Консульським статутом України [12] та іншими актами міжнародного законодавства, зокрема міжнародними договорами та конвенціями.

Указом Президента України від 2 квітня 1994 р. за № 127/94 затверджено Консульський статут України, глава XI якого називається «Нотаріальні дії». Порядок вчинення нотаріальних дій детально регламентовано в Положенні про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затвердженому наказами Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ від 27 грудня 2004 р. за № 142/5/310, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 27 грудня 2004 р. за № 1649/10248.

Відповідно до статті 2 Консульського статуту термін «консул» охоплює такі посади: генеральний консул, консул, віце-консул або консульський агент, який є главою консульської установи. Тобто вчиняти нотаріальні дії може будь-яка з перелічених осіб.

За своєю компетенцією консульські установи України вчиняють нотаріальні дії, передбачені у ст. 38 Закону України «Про нотаріат», а саме: 1) посвідчують угоди (договори, заповіти, доручення тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; 2) вживають заходів із охорони спадкового майна; 3) видають свідоцтва про право на спадщину; 4) видають свідоцтва про право власності на

частку в спільному майні подружжя; 5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них; 6) засвідчують справжність підпису на документах; 7) засвідчують вірність перекладу документів іншою мовою; 8) посвідчують факт, що громадянин є живим; 9) посвідчують факт знаходження громадянина в певному місці; 10) посвідчують тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці; 11) посвідчують час пред'явлення документів; 12) приймають у депозит грошові суми і цінні папери; 13) вчиняють виконавчі написи; 14) приймають на зберігання документи; 15) вчиняють морські протести; 16) видають дублікати посвідчених ними документів [2].

Окрім цього, при вчиненні нотаріальних дій консули в установленому порядку та в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У главі VII статуту передбачено функції консула щодо майна громадян України. Зокрема, консул вживає заходів для охорони майна, що залишилося після смерті громадянина України.

Якщо залишене майно повністю або частково складається з предметів, що можуть зіпсуватись, а так само при надмірній дорожнечі зберігання такого майна консул має право продати це майно і надіслати виручені гроші за належністю. Консул має право приймати: спадкове майно для передачі спадкоємцям, які перебувають в Україні; на зберігання гроші, коштовності, цінні папери і документи, які належать громадянам України [1, с.154].

Посадові особи, які за ст.ст. 40 та 40-1 Закону України «Про нотаріат» вчиняють нотаріальні дії.

У статті 40 та 40-1 Закону України «Про нотаріат» окремо визначено компетенцію посадових осіб щодо посвідчення лише двох видів нотаріальних дій – заповітів та довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених, а також засвідчення справжності підпису на документах.

До таких осіб відносяться:

1) начальники госпіталів, санаторіїв, інших військово-лікувальних закладів, їх заступники з медичної частини, старші або чергові лікарі, які посвідчують довіреності військовослужбовців або інших осіб, що перебувають на лікуванні в таких закладах;

2) командири (начальники) військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, які посвідчують заповіти і довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, а в місцях, де немає нотаріуса чи посадової особи органу місцевого самоврядування, що вчиняють нотаріальні дії, також посвідчують заповіти і довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців;

3) головні лікарі, їх заступники з медичної частини або чергові лікарі лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, начальники госпіталів, які посвідчують заповіти осіб, що перебувають на лікуванні в таких закладах;

4) директори або головних лікарів будинків для осіб похилого віку та інвалідів, які посвідчують заповіти осіб, що проживають у таких будинках;

5) начальники установ виконання покарань, які посвідчують заповіти і довіреності осіб, що тримаються в таких установах, а також засвідчують справжність підпису на документах;

6) капітани морських або річкових суден, що плавають під прапором України, які посвідчують заповіти осіб, що перебувають під час плавання на таких суднах;

7) начальники пошукових або інших експедицій, які посвідчують заповіти осіб, що перебувають у таких експедиціях;

8) начальники слідчих ізоляторів, які посвідчують заповіти і довіреності осіб, узятих під варту, та засуджених, стосовно яких вирок суду не набрав законної сили, за погодженням із посадовою, службовою особою чи органом, у провадженні яких перебуває справа;

9) посадові особи органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, які посвідчують довіреність суб'єкта права на безоплатну вторинну правову допомогу, за зверненням якого прийнято рішення про надання такої допомоги.

Нині органи квазінотаріату існують і в Україні, і в Білорусі, і в Молдові, і в Російській Федерації. Водночас зауважимо, що посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених, у Білорусі, Молдові та Україні здійснюється переважно однаковими органами. Зазначимо, що посвідчення заповітів, прирівняних до нотаріально посвідчених, здійснює більша кількість посадових осіб, ніж посвідчення довіреностей. Наголосимо, що лише в Молдові капітан повітряного судна має право засвідчити заповіт, який прирівнюється до нотаріально посвідченого.

Також доцільно зауважити, що право на посвідчення довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених, на відміну від українського законодавства, надано адміністраціям відповідних установ органів соціального захисту Білорусі та Молдови [13, с.62].

Особи залучені до вчинення нотаріальних дій як свідки. Законодавством встановлено ряд нотаріальних дій які вчиняються за участі свідків:

- вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, у якому його опис проводиться за участю не менш як двох свідків (п.п. 3.1 п. 3 гл. 9 Порядку) [14];

- посвідчення заповіту, коли заповідачем є особа яка в силу фізичних вад сама не може прочитати заповіт (п.п. 1.11 п. 1 гл. 3 Порядку) [14], а також посвідчення заповітів іншими посадовими, службовими особами (ст. 1252 ЦК) [11];

- розкриття та оголошення секретного заповіту (п.п. 4 п. 4 гл. 3 Порядку) [14];

- морський протест не менше чотирьох свідків (п.п. 2.1 п. 2 гл. 18 Порядку) [14].

Особи, які підписують правочини замість сторони, що має фізичні вади. За загальним правилом, згідно ч. 2 ст. 45 Закону, нотаріально посвідчувані правочини, заяви та інші документи підписуються у присутності нотаріуса, тобто тією особою, яка вчиняє цей правочин. Якщо заява чи інший документ підписані за його відсутності, особа, яка звертається за вчиненням нотаріальної дії, повинна особисто підтвердити, що документ підписаний нею. Але бувають випадки, коли в силу певних обставин, тобто фізичних вад чи хвороби, фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, є сліпою, глухою, німою, глухонімою, не може власноруч підписати документи. За її дорученням та у її присутності, присутності нотаріуса цей документ може підписати інша особа. Щодо вимог, які пред'являються до цієї особи, то вона має бути дієздатною і такою, що вміє читати та писати, оскільки зобов'язана прочитати заповіт вголос. Крім того, якщо особа глуха, німа, глухоніма, участь в нотаріальному провадженні має брати сурдоперекладач [15, с.187].

Заінтересовані особи, представники. Заінтересованими особами є перш за все ініціатори процесу (ті, хто порушує нотаріальне провадження звертаючись за вчиненням нотаріальної дії) та особи, які притягуються нотаріальним органом (особи, на чії права та обов'язки може вплинути вчинена нотаріальна дія). Участь заінтересованих осіб забезпечує реалізацію безспірного характеру нотаріального провадження: якщо між зазначеними

особами й ініціатором процесу виникає спір, продовження нотаріального процесу стане неможливим, виникне судовий процес. Відсутність же спору між ними в межах нотаріального процесу виключає і виникнення судового спору в подальшому.

До заінтересованих осіб належать також законні (статті 80, 81 Закону України «Про нотаріат») і договірні (ст. 44 Закону України «Про нотаріат») представники. Їх інтерес визначається безпосередньо законом (батьки, усиновителі, опікуни чи піклувальники) або договором (адвокати). Здійснюючи функцію сприяння тим, кого представляють, у досягненні їх цілей у процесі, представники здатні впливати на виникнення і хід нотаріального процесу.

Органи державної влади, які наділені владними повноваженнями щодо врегулювання організації нотаріату і контролю за здійсненням нотаріальної діяльності в межах, встановлених Законом України «Про нотаріат» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до статті 2-1 Закону України «Про нотаріат» державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів [2].

До таких органів відносяться Міністерство юстиції України, Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі; органи фіскальної служби; інші державні органи; судові органи.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації [16].

Висновки. Системний аналіз суб'єктів нотаріальної діяльності свідчить про широке коло осіб на яких покладається обов'язок дотримання та забезпечення нотаріальної таємниці. Всі суб'єкти нотаріальної діяльності автоматично стають суб'єктами забезпечення нотаріальної таємниці, у випадках якщо: 1) безпосередньо вчиняють нотаріальну дію; 2) беруть участь або заінтересовані у вчиненні нотаріальної дії; 3) якщо про вчиненні нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи іншої роботи; 4) надання правової допомоги та/або ознайомлення з документами, які містять нотаріальну таємницю; 5) стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Долинська М.С. Нотаріальний процес: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 652 с.

2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993, підстава - 159-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/ed20191102>
3. Положення про вимоги до робочого місця (контори), приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності затверджене наказом Міністерством юстиції України № 888/5 23.03.2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11>
4. Нотаріат в Україні. Загальна частина / С. Фурса, Є. Фурса. К.: Вентурі, 1999. 264 с.
5. Святецька І. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса. Мала енциклопедія нотаріуса. Науково-практичний журнал МЕН №2. 2013. 4 с.
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України № 1952-IV від 25.12.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
7. Договір про надання послуг приватним нотаріусам (редакція від 19.10.2019): інформація з сайту Державного підприємства "Національні інформаційні системи" URL: <https://nais.gov.ua/files/general/2020/02/20/20200220100527-38.pdf>
8. Нелін О. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. – С. 19.
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України 280/97-ВР від 21.03.1997 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
10. Лазько В. Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Місьцеве самоврядування*. 2019. №12 URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2019/december/issue-12/article-105955.html>
11. Цивільний кодекс України: документ № 435-IV від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
12. Про Консульський статут України: указ Президента України №127/94 від 21.05.2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94>
13. Долинська М.С. До питання компетенції посадових і службових осіб, які вчиняють дії, прирівняні до нотаріально посвідчених. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. №3. С.55-64
14. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n87>
15. Теорія нотаріального процесу: Науково-практичний посібник / За заг. ред. С. Я. Фурси. К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.
16. Положення про Міністерство юстиції України затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

REFERENCES:

- Dolinska, M. S. (2019). Notarial process: a textbook. Lviv: Lvivs'kyi derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
- Law of Ukraine on notary. (2019, November 2). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/ed20191102> [in Ukrainian].
- Regulations on requirements for workplace (office), private notary and control over the organization of notarial activity*. Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 888/5 from 23th March 2011. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11> [in Ukrainian].
- Fursa, S. (1999). *Notary in Ukraine. The common part*. Kyiv: Venturi [in Ukrainian].
- Svyatetska, I. (2013). Some issues of legal responsibility of the notary. A small encyclopedia of a notary. *Naukovo-praktychnyy zhurnal MEN*, 2, 4 [in Ukrainian].
- Law of Ukraine on the State Registration of Real Property Rights and their encumbrances No. 1952-IV. (2020, January 16). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15> [in Ukrainian].
- Service contract for private notaries*. (2019). Information from the site of the State Enterprise "National Information Systems". Retrieved from: <https://nais.gov.ua/files/general/2020/02/20/20200220100527-38.pdf> [in Ukrainian].
- Nelin, O. (2012). Notary and quasi-notary in Ukraine: separate discussion issues. *Yurydychna Ukrayina*, 8, 19 [in Ukrainian].
- Law of Ukraine on Local Self-Government in Ukraine No. 280/97-BP. (2020, March 18). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Lazko, V. (2019). Notarial actions taken by officials of local self-government bodies. *Mistseve samovryaduvannya*, 12. Retrieved from: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2019/december/issue-12/article-105955.html> [in Ukrainian].
- The Civil Code of Ukraine. (2020, February 13). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
- About the Consular Charter of Ukraine. Presidential Decree No. 127/94 of 21th May 2002. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94> [in Ukrainian].
- Dolinska, M. S. (2017). The question of the competence of officials and officials who perform actions equivalent to notarized. *Naukovyy visnyk Lvivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3, 55-64 [in Ukrainian].

Ukrainian].

14. *On approval of the Procedure of committing notarial acts by notaries of Ukraine*. Order of the Ministry of Justice of Ukraine № 296/5 from 22th February 2012. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n87> [in Ukrainian].

15. Fursa, S. J. (Ed.). (2012). *The Notary Process Theory [text]: Scientific and Practical Handbook*. Kyiv: Alerta-Tsentr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

16. *Regulation on the Ministry of Justice of Ukraine*. (2014). Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine from July 2, 2014 No. 228. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.10.2019

УДК 343.1

Панченко В.,

аспірантка Академії праці, соціальних відносин та туризму,
<https://orcid.org/0000-0002-9867-4753>

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

У статті аналізуються характерні риси кримінального процесу України, крізь призму відповідності його змісту охоронної функції держави та реалізації проголошених в Конституції України цінностей. На основі аналізу чинного законодавства з'ясовано, що кримінальному процесу України властиві фокусування на інтересах держави та каральний підхід. Встановлено, що при сучасній моделі кримінального процесу сторонами кримінального провадження є держава та підозрюваний (обвинувачений) у вчиненні кримінального правопорушення, а потерпілий залишається осторонь. А всі покарання, які передбачені законодавством про кримінальну відповідальність, виконуються на користь держави та мають на меті, в першу чергу, покарати засудженого. Відповідно до цього, розкрита необхідність запровадження в Україні інституту медіації, яка спрямована на відновлення прав та інтересів потерпілої особи і примирення її з правопорушником. А примирення, при виконанні необхідних умов, може бути підставою звільнення від кримінальної відповідальності та дозволяє правопорушнику бути прийнятим у суспільстві.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне провадження, правосуддя, правопорушник, потерпіла особа, пробація, медіація.

Panchenko V. ON THE INTRODUCTION OF MEDIATION IN THE CRIMINAL PROCESS OF UKRAINE

The article analyzes the characteristic features of the criminal process of Ukraine, through the prism of compliance with its content of the security function of the state and the implementation of values proclaimed in the Constitution of Ukraine. On the basis of the analysis of the current legislation, it is found out that the Ukrainian criminal process is characterized by a focus on the interests of the state and a punitive approach. It is established that in the current model of criminal proceedings the parties to the criminal proceedings are the state and the suspect (accused) of committing a criminal offense, and the victim remains aloof. And all the penalties provided for by the legislation on criminal liability are executed for the benefit of the state and are intended first of all to punish the convicted person. Accordingly, the need to establish a mediation institute in Ukraine aimed at restoring the rights and interests of the victim and reconciling with the offender has been disclosed. And reconciliation, if the necessary conditions are met, can be grounds for dismissal from criminal responsibility and allows the offender to be accepted in society.

Key words: criminal proceedings, criminal proceedings, justice, offender, victim, probation, mediation.

Постановка проблеми. В другій половині ХХ століття людство зрозуміло, що традиційна модель кримінального правосуддя не справляється з такими основними завданнями, як попередження правопорушень, зменшення кількості злочинів та виправлення правопорушника. Стало очевидним, що модель правосуддя, якій властиве центральне місце держави та каральний підхід не має нічого спільного з демократією та гуманізмом, ідеї яких почали активно розвиватися після Другої світової війни. Постійне зростання злочинності також викликало занепокоєння. Саме тому розпочався пошук альтернативних та інноваційних підходів до здійснення правосуддя та вирішення правових конфліктів.

Наразі існує дві концепції реакції держави на вчинення кримінальних правопорушень: класична концепція (переслідування правопорушників здійснюється державою в загальносуспільних інтересах, а кримінальне покарання визначається рішенням суду) та альтернативна концепція (їй властиві відмова держави від традиційного переслідування та застосування альтернативних реакцій на правопорушення, які передбачають обов'язкове виконання правопорушником умов, які одночасно є підставою його звільнення від переслідування) [8, с. 25].

Останнім часом у більшості країн розвивається та вдало застосовується концепція відновного правосуддя, з усім спектром його можливих варіантів (форм). Однією з форм відновного правосуддя є медіація, яка досить часто асоціюється з посередництвом при вирішенні конфліктів. Слід зазначити, що застосування процедури медіації в Україні поки ще не набрало популярності та застосовується в основному для вирішення конфліктів у шлюбно-сімейній сфері. Проте, оскільки Україна обрала як напрям свого розвитку – євроінтеграцію, це вимагає